

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking: Het jongste verleden

Chamer, N.

Citation

Chamer, N. (1971). Boekbespreking: Het jongste verleden. *Acta Politica*, 6: 1971(3), 317-319.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451355>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451355>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

tuur, maar introduceren (zonder motivering) vier nieuwe 'basis-kenmerken van onzent gevoerde economische beleid. Abert noemt het werk van het C.P.B. en het Centraal Bureau van de Statistiek: het technische proces. Hij confronteert dit technische proces (de 'planning') met het politieke proces: de werking van de politieke partijen, het parlement, de regering.

De behandeling van dit laatste, in zo'n veertig bladzijden, is noodzakelijkerwijs erg summier, temeer omdat, ten behoeve van de Amerikaanse lezer, bij het begin moet worden begonnen en niets bekend wordt verondersteld. De Stichting van de Arbeid en de S.E.R. worden door Abert onder de politieke organen, niet onder de technische, gerekend. Zijn stelling is, dat het technische proces in Nederland zo belangrijk is door het gebrek aan consensus, teweeggebracht door de confessionele scheidslijnen. De verbrokkeling en de onenigheid over de diepere waarheden scheppen de noodzaak om het op zakelijke wijze eens te worden over de economische politiek.

De invloed van het parlement is zijns inziens dan ook afgenomen. Het zwaartepunt van de macht ligt bij de vele commissies, die steunen op het technische werk van C.P.B. en C.B.S.

Tegen de achtergrond van deze stellingname beschrijft Abert uitvoerig het economische beleid, inclusief de loonpolitiek, van de jaren 1950—1965. Het accent ligt op de onpopulaire maatregelen, te weten de bestedingsbeperkingen van 1951 en 1957; de reductie der subsidies in 1959; en de revaluatie van 1961. Abert ziet de betekenis van de planning mede hierin, dat langs deze weg de medewerking van de vakbeweging werd verkregen. Hij gaat voorts vrij diep in op de organisatie en de methoden van het Planbureau; zo wordt het model, gepubliceerd in de bekende bijlage bij het Plan '61, uitvoerig weergegeven, met alle 38 vergelijkingen ten voeten uit. Er wordt verslag gedaan van de betrouwbaarheid der voorspellingen, zulks aan de hand van de econometrische artikelen van Van der Panne, Theil e.a.; en ook kan de lezer hier de grafische analyse der politieke randvoorwaarden aantreffen, d.w.z. een weergave van een diepgravende (en te weinig bekende) bijdrage van De Wolff en Sandee ('Recent Experiences in the Application of Econometric Policy Models in the Netherlands', discussiestuk voor de vergadering van de European Econometric Society, 1959).

Maar men kan in dit boek eveneens heel platvloerse dingen lezen, b.v. hoe het C.B.S. is ingericht, en er is een aandoenlijk bericht over de werkzaamheden van de brave Centrale Commissie van de Statistiek (die juridisch de toezichthouder is op het werk van het onafhankelijke C.B.S.)

Abert concludeert, dat C.P.B. en C.B.S., hoewel formeel machteloos, er in geslaagd zijn, een klimaat te scheppen waarin de zakelijke kanten van het beleid overheersen en een voldoende mate van overeenstemming wordt bereikt tussen partijen met uiteenlopende politieke opvattingen. Langs de weg van de planning is het Nederland gelukt, een efficiënte economische politiek te voeren, die vooral opvalt door de wijze, waarop betalingsbalanstekorten worden weggewerkt. De schrijver oordeelt zeer gunstig over de gang van zaken in Nederland.

Het staat buiten twijfel, dat Abert's boek buitengewoon informatief is, en niet alleen voor Amerikaanse lezers. In het algemeen wil ik de vriendelijke strekking van het verhaal ook gaarne onderschrijven. Ik zou aanmerking kunnen maken op een aantal details (b.v. dat de C.H.U. haar aanhang vindt bij de 'Orthodox Calvinist members of the Dutch Reformed Church' en de A.R.P. bij de 'remaining Protestants' — dat is blijkbaar averechts). Maar zulke kritiek is voor de lezer weinig interessant.

Niettemin geeft het boek mij een wat flauwe smaak in de mond. De schrijver heeft

kennelijk gepraat met vele deskundige, bekwame en goedwillende participanten aan het 'technische proces' en kijk! daar komen de technische organen als bekwaam, deskundig en invloedrijk uit de bus.

Abert had, door andere informanten te kiezen, een ander beeld kunnen ontwerpen. Als hij bijvoorbeeld meer had gesteund op inlichtingen van parlementariërs, dan had hij de invloed van het parlement niet zo achteloos behandeld — m.i. ligt daar een van de meest aanvechtbare punten in zijn boek. Het is de Kamer, die regeringen naar huis stuurt, belastingverlaging op het verkeerde moment doorzet, goedvindt dat het in Nederland gaat zoals het gaat. Ik weet wel dat het erg in de mode is om het parlement als machteloos af te schilderen, maar dat komt alleen omdat het parlement het in meerderheid wel best vindt. Op het moment dat de Tweede Kamer werkelijk iets wil is er geen 'technisch proces' dat het tegenhoudt. En dan zijn er in Nederland ook nog ministers; hoewel Abert dat feit niet onvermeld laat, had ik mij hier toch een kleurrijker beschrijving van de rol van de ministerraad kunnen denken. De hele snit van het boek — bijvoorbeeld het in veertig bladzijden afdoen van onze hele staatsinrichting, politieke partijen etc. etc., en het veel uitvoeriger beschrijven van de handel en wandel van het C.P.B. — brengt mee, dat het 'technische proces' als doorslaggevend tevoorschijn komt.

Abert had overigens ook met wat meer kritische waarnemers kunnen gaan spreken. B.v. met iemand die erg gefraspeerd is door de woningnood; een toestand die in het boek niet voorkomt. Zo heel succesvol is het beleid toch ook weer niet geweest! De loonpolitiek is na 1965 (tot zover gaat het boek) geheel ingestort en dat was in 1964 eigenlijk al te voorzien; Abert zag het niet aankomen. De loon- en prijsinflatie is in Nederland in de jaren zestig minstens zo heftig geweest als in de landen zonder Planbureau, zonder S.E.R., zonder Stichting van de Arbeid en zonder modellen met 38 vergelijkingen. Er bestaan meer conflicten dan dit boek doet vermoeden; ik denk aan de systematische afbraak van de inkomenspolitiek, waar Abert nauwelijks iets over zegt, en aan het balsturige S.E.R.-rapport van 1962, waarin de regering, in nette termen, werd geadviseerd met het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen op het dak te gaan zitten. En voorts bestaan er op het stuk van de financiële politiek paradoxen — zoals het systematische overschrijden van de Zijlstra-norm in combinatie met de geldnood der gemeenten — waar Abert het zwijgen toe doet. Het 'technische proces' regelt inzake de grote prioriteiten (onderwijs, defensie, verkeer en waterstaat, woningbouw, gemeenten) helemaal niets; het 'politieke proces' bepaalt de gang van zaken, en het C.P.B. rekent ons hooguit voor dat het moeilijk anders kan dan zoals het gaat (vgl. de recente nota over de woningbouw!)

In het algemeen had ik dus bij de schrijver graag een wat sceptischer instelling aangetroffen; ik had wat meer licht willen zien vallen op mislukkingen en frustraties en gaarne wat expliciete argumenten gezien voor het betrekkelijke succes van het Nederlandse beleid. Maar dat neemt niet weg dat ik zijn boek aanbeveel aan degenen die een handzaam overzicht van de Nederlandse economische besturing wensen, en vooral aan degenen die bij voorbaat menen dat daar helemaal niets van deugt. De laatste categorie kan er veel van leren.

J. Pen

P. J. Oud, Het Jongste Verleden, 2e druk, Van Gorcum en Comp., Assen 1968

Een herlezing van *Het jongste verleden* van P. J. Oud beklemtoont het tijdsverschil, dat er ligt tussen de eerste en de tweede druk. Toen Oud's beschrijving van de parlementaire geschiedenis tussen de beide wereldoorlogen (in zes delen) enkele jaren

na de bevrijding voor het eerst verscheen, beleefde de schrijver als medeoprichter van de V.V.D. zijn tweede politieke jeugd terwijl het parlementaire stelsel van een zekere oorlogswinst profiteerde. Zo vond het vlot geschreven, met anecdotes gevulde boek — uitvloeisel van een reeks min of meer persoonlijke herinneringen in bezettingstijd verteld aan een Kralingse vriendenkring — een gretig onthaal. Men had het gevoel over de achtergronden van de Nederlandse politiek in een beslissend tijdsbestek door een insider te worden voorgelicht. Van verschillende kanten werd hem lof gezwaaid voor de objectiviteit, waarmee hij, zelf een der hoofdrolspelers uit die tijd, zijn verhaal had geconstrueerd en de zwier waarmee hij het te boek had gesteld. Nu, 20 jaar later, hebben we meer afstand genomen van de vertedering van waaruit hij in bezettingstijd het parlementaire werk van vroeger bezag. We hebben geglimlacht om het Rijke Roomse leven en de Parade der Mannenbroeders en wij hebben de taaheid van de Rode Rakkers kunnen vergelijken met de kritische reserves, waarmee anderen in die jaren het Rode Vaandel volgden. Door vele publicaties is onze kennis veel uitgebreider dan die van Oud destijds wezen kon. Door Verhagen, Gribling en Puchinger zijn wij vaak veel persoonlijker geïnformeerd over een Ruys de Beerenbrouck, een Aalberse en een Colijn. Duynstee heeft het gordijn opgetrokken, waarachter de R.K.S.P.-fractie destijds vergaderde; Koejemans stelde zijn herinneringen aan David Wijnkoop te boek; E. Fraenkel legde de correspondentie van Rost van Tonningen bloot; Drees, Tilanus en P. de Groot schreven of vertelden zelf over die periode uit hun leven. Tenslotte zijn de archieven van de Volksraad in het toenmalige Nederlands Indië en de memoires van de gewezen gouverneur-generaal De Jonge door S. L. de Wal toegankelijk gemaakt.

Op grond van dat betere bronnenmateriaal valt het niet moeilijk aan te tonen, dat het beeld, hetwelk Oud tekende, op ettelijke punten correctie behoeft. Wij zijn ook, mede op voorlichting van L. de Jong, kritischer tegenover het parlementaire bestel en de leiders uit die tijd komen te staan, dan Oud, die er met al zijn vezelen zelf toe behoorde. Vergelijking van het zesde deel van zijn boek met de eerste delen van de Geschiedenis van het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog, doet ons nu schrikken van het vele, dat in de jaren 1938—'40 in ons parlement *niet* publiekelijk ter sprake is gekomen.

Het gaat er hierbij uiteraard niet om het reeds klassiek geworden werk van Oud achteraf te ontluisteren. Maar het is wel nodig om het te ontdoen van de overdreven lof, waaronder het destijds bedolven is geraakt. Wie het voorwoord nog eens overleest, dat hij zelf meegaf aan zijn boek, zal opmerken, dat de pretenties van zijn werk destijds bescheidener waren dan de beoordeling ervan door zijn recensenten. Objectiviteit? Hij beseft dat 't onmogelijk is die te beloven; hij wil streven naar onpartijdigheid. Een wetenschappelijk handboek te schrijven, dat is, blijkens het opzettelijk achterwege laten van elk notenapparaat, zijn oogmerk niet. Hij verheelt in 't geheel niet, dat zijn boek eigenlijk een propagandistische strekking had. Het beschreef een periode uit onze parlementaire periode waarin Oud zelf een hoofdrol had gespeeld. Dat hij de herinnering aan die tijd graag levendig wilde houden en de lijn van dat parlementair-democratisch bestel door wilde trekken, wie zal het de politicus in hem euvell willen duiden? Maar dat noopt ons wel zijn geschiedverhaal kritisch te lezen en niet voetstoots te aanvaarden.

Wie dat doet, ontkomt niet aan de indruk, dat medespeler Oud ook daar waar hij ernaar streeft, onpartijdig te blijven, zijn lezers soms de toegang tot de werkelijkheid verspert. Ik denk bijv. aan de beschrijving van zijn conflict met zijn katholiek geworden, vrijzinnig-democratische geestverwant en collega minister Marchant. Oud

geeft wel wat voet aan de verdenking, dat de bezuiniging, waaraan deze minister het openbaar onderwijs onderwierp, verband hield met diens geloofsovergang; maar was er ook niet — en wellicht veel meer — verband met het streven naar lastenverlaging van de toenmalige minister van financiën, Oud? Een soortgelijke vraag zou men kunnen stellen ten aanzien van Ouds beschrijving van de strijd om devaluatie of deflatie; hij beperkt zich er voornamelijk toe 'onpartijdig' weer te geven hoe dat meningsverschil destijds door alle partijen heenliep: een duidelijke bereidheid om andermans gelijk te erkennen, of de geneigdheid om achteraf eigen schuld te belijden, die hogere soort onpartijdigheid veroorlooft de politicus Oud zich niet.

De parlementaire geschiedenis is tot dusver vaak het werkterrein geweest van gewezen kamerleden zoals een Van Welderen Rengers, een De Beaufort en een Van Houten. Wie hun werken met dat van Oud vergelijkt, zal aan het laatste de voorkeur geven. Zijn stijl is levendiger; zijn verteltrant persoonlijker en zijn kennis van zaken indrukwekkender; zijn boek verschaft ons een schat aan zakelijke en anecdotische informatie. Niemand, die over deze periode wat wil weten, zal het ongelezen kunnen laten. Alleen: zijn boek tekent ons niet *Het* jongste leven; het is en blijft het jongste verleden van Oud!

N. Cramer

Dekker, E., Overheidsvoorlichting in de verzorgingsmaatschappij. Rotterdam (Drukkerij Bronder-Offset N.V.), 1969. — 536 pag.

Niet lang na het verschijnen van het boek van Rooij en Nieuwenhuis over de gemeentelijke voorlichting¹ heeft Dekker zijn studie over de overheidsvoorlichting in de verzorgingsmaatschappij het licht doen zien.

Met het verschijnen van deze twee publikaties is de zeer beperkte literatuur over de overheidsvoorlichting belangrijk aangevuld. De belangrijkste verdienste van het lijvig boekwerk van Dekker is, dat hij door middel van stelselmatig empirisch onderzoek de voorlichtingsboodschappen van de rijksoverheid gedurende de periode 1960 t/m 1964 in kaart heeft gebracht.

Het werk bestaat uit drie delen. In het inleidend gedeelte wordt een drietal theorieën over de democratie als context voor de overheidsvoorlichting behandeld, waarna de probleemstelling en de methode van onderzoek worden weergegeven.

Voor zijn onderzoek heeft Dekker de volgende probleemstelling als uitgangspunt genomen: over welke onderwerpen wordt overheidsvoorlichting gegeven, in welke hoeveelheden en met welke middelen, en welke zijn bij de overheid de processen en motieven die daarbij een rol spelen. De methode van onderzoek is die van de kwantitatieve inventarisatie van de overheidsvoorlichting, aangevuld met interviews met voorlichtingsfunctionarissen.

Deel II bevat naast de uitkomsten en conclusies van het onderzoek een overzicht van de geschiedenis van de overheidsvoorlichting in Nederland alsmede van de organisatie van de overheidsvoorlichting.

In deel III worden vervolgens uitgangspunten aangegeven voor de bestudering van de overheidsvoorlichting welke worden gezocht in de theorie van de sociale controle, de cybernetische informatietheorie en het begrip vervreemding.

Bij het classificeren van de overheidsvoorlichting heeft Dekker zich, naar eigen zeggen, vastgeklampt aan de inhoud. Naar aanleiding van de manifeste inhoud worden de functies van de overheidsvoorlichting beschreven. Een evaluatie van de overheidsvoorlichting in termen van realisering van beleidsdoeleinden valt dus buiten de probleemstelling.